

Oponentský posudek na bakalářskou práci Lenky Frolíkové

Přenos genderových stereotypů na zvířecí postavy v díle Josefa Čapka *Povídání o pejskovi a kočičce*

Studentka Lenka Frolíková si ve své bakalářské práci klade za cíl kriticky zhodnotit přenos genderových stereotypů na zvířecí postavy v kanonickém díle české dětské literatury, a sice v Čapkově *Povídání o pejskovi a kočičce*. Třebaže se téma může na první pohled jevit jako nepříliš akademické a spíše popularizační, mám za to, že opak je pravdou. Genderově citlivé čtení české dětské literatury je v širším kontextu místního literárního bádání přehlíženým tématem, které – pokud je už tematizováno – bývá nezdědka bulvarizováno jako násilné a umělé přepisování příběhů národního dědictví a odkazů lidové slovesnosti (konkrétně v případě děl například Karla Jaromíra Erbena či Boženy Němcové) či jako manipulace s dětskou myslí ve smyslu „sociálního inženýrství“, kdy se snahy rozanalyzovat androcentrické zatížení děje i genderovanost vlastního žánru pohádky, bajky či balady až vulgárně traktují jako feministické snahy o to, aby „princezny zabíjely draky a princové seděli vsazení do věže“, což je – jak zpravidla stereotypní argumentace pokračuje – „přece proti přírodě“. Práce Lenky Frolíkové se samozřejmě od takových simplifikací důrazně distancuje a správně svou volbu tématu i literárně-vědný metodologický postup tzv. vzdorného čtení či čtení proti srsti Judith Fetterleyové staví do souvislostí s genderově socializačními vlivy kulturních a společenských institucí, mezi nimiž literatura zaujímá jedno z předních míst. Právě s ohledem na to, jaké vzorce chování, hodnotové systémy, mocenské hierarchizace a ideologická přesvědčení se prostřednictvím literárních děl reprezentují a předávají (nejen) dětskému čtenářstvu je analýza, kterou diplomantka v práci podává výsostně relevantním a žádoucím příspěvkem do kritické diskuze nejen o genderových vztazích, nýbrž i o pedagogice a výchově dětí a mládeže.

Studentka Čapkovu dílo zkoumá v kontextu teorií týkajících se konstrukcí literárního kánonu a dobře poukazuje na interpelační funkci literatury, jež disponuje potenciálem čtenáře a čtenářky vybízet k preferovaným čtením, jež jsou v souladu s dominantními ideologiemi – v případě zkoumaného díla například s ideologií patriarchy či povinnou heterosexuální.

Předkládaná práce má přehlednou strukturu, avšak je pro ni příznačná velká míra schematičnosti a chabé propojení teoretické části práce s částí analytickou. Oceňuji, že se Lenka Frolíková důsledně snaží o analytický přístup k Čapkově textu a tudíž práci nelze

vyčítat setrvávání na deskriptivní rovině, diplomantce se však nedaří prolomit do analýzy hlubší, která by „neklouzala jen po povrchu textu“ či se nezaměřovala jen na genderové aspekty, které jsou zřejmé na první pohled. V důsledku tak práce vlastně vypadá jako spíše deskriptivní a navíc, kvůli nepřilíživému akademickému jazyku, působí argumentace mírně naivně či nepoučeně. Jinými slovy, formální zpracování textu, volba slovní zásoby a způsob argumentace srážejí studentčinu autoritu coby expertky na diskutované téma. Soudím tedy, že práce vykazuje nevyužitý potenciál jak po stránce obsahové a analytické, tak po stránce formální, respektive lingvistické. Práci by rovněž slušela rozsáhlejší bibliografie, která by jistě napomohla i prohloubení analýzy.

Pokud vytýkám práci Lenky Frolíkové schematičnost a jistou naivitu, činím tak proto, že její práci se stereotypy (jejichž definici shledávám pro účely práce nedostatečnou) považuji za příliš zjednodušující, kdy genderové stereotypy pojímá spíše jako nekomplikované opozice, kdy jedny jsou připisované mužům a druhé askribovány ženám. Jinými slovy, pokud studentka například na str. 6 píše, že se od žen očekává pasivita, ale současně si všímá momentů, kdy je například kočička aktivní, demonstruje, že je s to všimnout si proměnlivosti genderové stereotypizace, avšak již tuto hlouběji nerozebírá ve smyslu *qui bono*. Je přece důležité rozlišovat, jaké významy taková aktivita či pasivita s sebou nese – je-li kočička místy aktivní a je to hodnoceno pozitivně, děje se tak proto, že to nevybočuje z patriarchálních představ o ženství. Aktivita protivící se řádu (kterou studentka v textu nedetekuje) by jistě byla penalizována. Podobnou kontradikci například nacházím ve studentčině rozboru scény mytí podlahy. Diplomantka tvrdí, že je pejskova racionalita zpochybněna, protože si mýdlo splete se sladkostí a pozře jej (což má údajně ukazovat jak na racionální lapsus tak na pejskovu (čti mužskou) neobeznámenost se zákonitostmi femininované domácí sféry), současně ale přehlídí, že pejsek nakonec vykazuje jisté „domácí“ kompetence, když sezná, že se kočiččina hebká srst hodí coby utěrka na podlahu. Jak to tedy s těmi genderovými stereotypy je? Hovoří-li pak studentka u scény vzájemného věšení se na šňůru (kde autor vtípně vytěžuje absurdní situaci a lze říci, že jakoukoliv racionalitu důsledně potírá) o „ženskou intuici a mužskou racionalitu“, není sama v zajetí genderových stereotypů? V podobném duchu bych mohla dále pokračovat.

Vedle výše načrtnutých momentů vhodných k diskuzi u obhajoby bych nicméně studentku požádala o zásadnější vysvětlení funkce personifikace a metafory v analyzovaném textu,

neboť její neproblematický přístup k tomu, že kočička reprezentuje ženství a pejsek mužství – což je základní premisa, na které práce stojí –, považuji za nedostatečně vyargumentovaný.

Bakalářskou práci přes výše popsané výhrady doporučuji k obhajobě, avšak hodnocení pro přílišnou generalizaci a zjednodušující přístup k tématu nemůže být lepší než „dobře“.

Mgr. et Mgr. Tereza Jiroutová Kynčlová

V Praze 18.9. 2014